

Doğruluk İlkesi Bağlamında A. J. Ayer'in Anlam Arayışı

Oğuz KISA¹

Doğruluk İlkesi Bağlamında A. J. Ayer'in Anlam Arayışı

Özet

20. yy.'ın başlarından itibaren çözümlemeci bakış yöntemi gelişmeye başlamış ve felsefik arayışlar, tartışmalar daha çok mantık-dil ilişkisi, kavram ve yargıların derin yapıdaki anlamları üzerine yoğunlaşmıştır. Bunun sonucunda 'doğruluk' arayışı bir ölçüt olarak modern felsefenin uzlaşmaz bir konusu haline gelmiştir. Bu yeni dil merkezli felsefik yaklaşımı savunanların başında gelen isimlerden biri de deneysel ve çözümlemeci dil felsefesini benimseyen ve felsefede önemli merkezlerden biri olarak bilinen Viyana Çevresi ile yakın ilişki içerisindeki A. J. Ayer'dir. Önemelerin doğruluğunu mantık, matematik ve deneysel bilimler çerçevesinde açıklama yoluna giden Ayer, mantıkçı pozitivistin doğrulanabilirlik anlayışını kendince yeniden şekillendirmiştir. Bunu yaparken de metafizik ve değerler alanını felsefik açıklamaların dışında bırakmıştır. Bu çalışmada, A. J. Ayer'in anlam arayışı ve doğrulama ilkesi perspektifi "Dil, Doğruluk ve Mantık" kitabındaki çıkarımları üzerinden ve konuyla ilgili diğer bilimsel çalışmaları üzerinden ele alınmıştır. Bu bağlamda Ayer'in doğrulama ilkesi ile ilgili görüşleri mantık ve mantık ilkeleri doğrultusunda tartışılmıştır.

A. J. Ayer's Quest for Meaning in the Context of the Principle of Verification

Abstract

From the early 20th century onwards, the analytic approach began to develop, and philosophical inquiries and debates increasingly focused on the relationship between logic and language, as well as the deep structural meanings of concepts and judgments. As a result, the pursuit of 'truth' has become an irreconcilable issue in modern philosophy. One of the prominent proponents of this new language-centered philosophical approach was A. J. Ayer, who embraced empirical and analytic language philosophy and maintained close ties with the Vienna Circle, known as one of the significant centers in philosophy. Ayer sought to explain the truth of propositions within the frameworks of logic, mathematics, and empirical sciences, reshaping the logical positivist concept of verifiability in his own way. In doing so, he excluded the realms of metaphysics and values from philosophical explanations. In this study, A. J. Ayer's conception of meaning and the principle of verification are examined through the implications presented in his book "Language, Truth, and Logic," as well as other relevant scholarly works on the subject. In this context, Ayer's views on the principle of verification are discussed in light of logic and logical principles.

Anahtar Sözcükler: Dil, Anlam, Anlambilim, A. J. Ayer, Doğrulama

Key Words: Language, Meaning, Semantics, A. J. Ayer, Verification

Makale Türü: Araştırma

Paper Type: Research

1. Giriş

Dil ve anlam arasındaki ilişkinin ne olduğu sorusu ve bu konuyla ilişkili olabilecek alt çalışma alanları felsefe disiplini içerisinde pek çok filozof tarafından ilgi çekici bulunmuştur.

1 Dr. Öğr. Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, oguzkisa@aku.edu.tr, ORCID No.:0000-0001-9238-0116

Modern anlamdaki felsefi çalışmalarda dil hakkında ne sürülen görüşler neredeyse üç yüz yıldır varlığını devam ettirmektedir. Dil zerine akıl yürütme veya dil üzerine dşinme eğilimlerinin Pre-Sokratikler ile başladığı düşünülmektedir. Bu düşünce şekli dil felsefesi adı altında on sekizinci yüzyılda gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Bu yöndeki çalışmalar, 19. ve 20. yüzyıllarda daha çok gndergeci, davranışçı ve pragmatik yaklaşım biçimleri altında gelişim göstermiştir. Ancak dil üzerine düşünme ve bu yönde gelişen fikirler Antik ağ’a yani Platon ve Aristoteles’in görüşlerine dayandırılır. Yeni ağ’a geldiğinde ise Descartes ile birlikte özne, düşünen ve aktif bir yapıya bürünmüş dil, düşünce ve dış dünya arasındaki ilişki düzleminde merkezi bir konuma oturtulmuştur (Sacıhan, 2022: 1).

Dil, basit bir ifadeyle iletişimi sağlayan, sürekliliği olan bir araçtır. İnsan, dil sayesinde hem kendini ifade etme hem de karşısındakiyle anlaşabilme yoluna gider. Bununla birlikte insan dil sayesinde diğer varlık alanlarıyla da ilişki kurar ve bu yönde tecrübe ve birikimlere sahip olur. Tüm bunların sonucunda evrensel anlamda karşılığı olan bir bilgi alanından bahsedilebilir. Bu bilgi alanındaki her şey yine dil sayesinde sonraki kuşaklara aktarılabilceği gibi dil ile bu alanın sınırları sürekli bir değişim ve gelişim de gösterir. Dil ile oluşturulan bu alanın içerisinde zaman içerisinde bilim, felsefe, din, sanat ve kültür gibi farklı disiplinler ve alt alanları ortaya çıkmıştır. Dil, saydığımız bu alanların tümünde hem varlıksal olarak hem aktarıcı olarak işlev üstlenir.

İnsan, dil sayesinde varlığını ön plana çıkarabilir veya varlığının farkına varabilir. Öyle ki dil olmadan insan subjektif alanının dışına çıkamaz, dil olmadan bir kültür oluşturamaz ve toplumsal bir yapıya kavuşamaz.

Dil, zihnin yansımasıdır. Başka bir ifadeyle zihindeki düşünceyi aktarır. Dil ve düşünme bu noktada i içedir. Düşünme ile bir gerekçe ortaya atılabilir, öncüllerden sonuç çıkarılabilir, tek tek düzensiz ve anlamsız yapıdaki birimler bir düzen içinde gösterilebilir. Düşünme ile çıkarımda bulunabilir, birleştirme yapılabilir, kanıtlama yoluna gidilebilir, karşılaştırma yapılabilir, belgeleme ve tanıtlama yapılabilir. İşte bütün bu aşamalar dil ile mümkündür. Bunu sağlamanın yolu da bireylerin ana dilindeki sözcüklerdir. Çünkü birey, varlığı veya tasvir etmek istediği nesneyi ancak kendi ana diliyle görebilir ve düşünce dünyasında şekillendirebilir.

Dil hakkında şimdiye kadar söylediklerimizi özetleyecek olursak; dil, en basit tabirle ontik açıdan varlığından bahsettiğimiz insanlar arası bir uzlaşı aracıdır. Dilin varlık alanı kelimeler ve kelimelerle oluşturulan cümle kalıpları ile anlamlılık taşır. Dil, başlı başına bir varlık yapısına sahiptir. Bu varlık alanı ile ilgilenen disiplinlerin en başında anlambilim, dilbilim, mantık ve dil felsefesi gelmektedir.

Dil zerine düşünme ve anlamın ne olduğu, boyutlarının nereye kadar ulaştığı ve nasıl açıklanması gerektiği noktasında birçok filozof yukarıda adı geçen disiplin alanları çerçevesinde görüş belirtmiştir. Bunlardan biri de Sir Alfred Jules “Freddie” Ayer (1910-1989)’dir.

2. A. J. Ayer'in Doğrulama İlkesi Perspektifi

Çalışmamızın bu bölümünde, empirist/deneyci görüş yönünde fikirler sunan A. J. Ayer'in doğrulama ilkesi ile ilgili görüşleri ele alınacaktır. Devam eden bölümde ise Ayer'in anlamlı ve anlamsız önermeler üzerinden bilginin sınırlarının nasıl ele alındığı ile ilgili çıkarımlarda bulunulacaktır.

Ayer, Analitik Felsefe geleneğine mensup 20. yüzyıl İngiliz filozoflarından. Mantıksal Pozitivizm'in Britanya'da tanınmasına öncülük etmiştir. Ayer, savunduğu fikirler bakımından Russell'dan sonra Britanya'da en önemli filozoflar arasında değerlendirilir. Ayer'in tanınmasında çalışmamızın çıkarımlarını ele aldığımız “*Dil, Doğruluk ve Mantık*” adlı eseri ön plana çıkmaktadır. 1936 yılında yayınlanan bu eser 20. yüzyıl Analitik Felsefe ve Mantıksal Pozitivizm klasiği olarak kabul edilir. Ayer, bu eser ile Viyana Çevresi tartışmalarının da odağında bulunan ‘doğrulama’ ilkesini daha popüler bir hale getirmiştir (Avcı, 2019: 14).

Ayer'in her zaman üzerinde durduğu asıl konu bir önermenin doğrulanabilir olup olmaması durumudur. Ayer'in bilgi felsefesinde ele aldığı konuların başında bu yüzden ‘doğrulama’ gelmektedir. Ona göre bu ölçüt üzerinden diğer felsefik sorunlar arasındaki ilişkiler hakkında da bilgi edinilebilir. Ayer bilgi felsefesinin üç amacından bahsetmektedir (Öğcem, 2016: 14):

- Bilginin kabul gören tatmin edici bir tanımına ulaşmak.
- Hangi önermelerin bilinip bilinemeyeceğini belirlemek.
- Bir önermenin hangi şartlar altında doğru olacağını açıklamak.

Ayer'in bilgi felsefesi ile ilgili görüşleri konumuzla dolaylı olarak ilişkilendirilebilir olsa da çalışmanın sınırlandırılması bakımından Ayer'in bilgi felsefesi ile ilgili görüşleri burada sonlandırılacaktır. Asıl odaklanılmak istenen Ayer'in doğrulama ilkesi perspektifini yansıtmak ve bakış açısını anlayıp eleştirel bir gözle değerlendirmektir.

Mantıksal Empirizmi temsil eden filozoflardan biri şüphesiz ki A. J. Ayer'dir. Ayer doğrulama ilkesini, “*Dil, Doğruluk ve Mantık*” adlı kitabında geniş çaplı olarak ele almıştır. Doğrulama ilkesinin temeli, olgusal içeriği olan bütün önermelerin deneysel varsayımlar olduğu ve bir deneysel varsayımın işlevinin de deneysel beklentiler için bir kural sağlama anlayışına dayanır (Ayer, 1984: 19).

Ayer'in doğrulama ilkesi, deneysel varsayımların bir gerçekliğe ya da gerçekleşmesini mümkün kılacak deneysel bir zemine oturtulması anlayışına dayanır. Diğer bir ifadeyle hiçbir deneyle bağlantısı bulunmayan bir bildirim ya da önermenin deneysel bir varsayım teşkil etmeyeceği bu yüzden olgusal bir değerinin de olmayacağı, doğrulanabilirlik ilkesinin asıl ölçütü olarak anlaşılmalıdır.

Ayer, önermelerin hangi öncüllerden çıkarıldığı sorusu üzerinden fenomenal (görüngüsel) dünyayı aşan bir gerçek üzerine bilgisi olduğunu iddia eden metafizikçi anlayışı eleştirir. Bu

soruyu sormasındaki mantık ise metafizikçi düşüncenin öne sürdüğü önermenin mantıksal olarak çıkarımının sağlanıp sağlanmadığını anlamaya çalışmaktır. Diğer bir ifadeyle tutarlılık ilişkisi gözetmektedir (Ayer, 1984: 11).

Ayer, öne sürdüğü sorulara kendi mantıksal bakış açısı dâhilinde cevaplar da aramıştır. Ayer'in metafizikçi anlayışın savlarının yersiz olduğunu ispat etmek için kullandığı argümanlardan biri de “duyu deneyi”dir. Ona göre metafizikçi anlayışa sahip kişilerin de duyuların gerçekliğinden faydalanması ve önermelerini bu temele dayandırması gerekir. Buna göre fenomenal dünyayı aşan gerçeklik bilgisine ulaşmada metafizikçi de ilk olarak duyularından yararlanacaktır.

Sorularına kendi çıkarımları üzerinden devam eden Ayer, deneysel öncüllerle kurgulanmış bir gerçeklik algısı üzerinden deney-üstü bir gerçekliğe ulaşmanın mümkün olup olmayacağını da sorgular. Bu sorgulamasını şu ifadelerle açıklar: “*deneysel öncüllerden, deney-üstü (super-emprical) herhangi bir şeyin özellikleriyle, giderek varoluşuyla ilgili hiçbir şey yasal olarak çıkarılamaz.*” Ayer, bu çıkarımını hatalı bulsa da bu hatanın mantıksal bir tarafının bulunduğundan bahseder. Öte yandan onun dile getirdiği argüman metafizikçi anlayışı eleme yolunda bu hata, yetersiz olarak durmaktadır. Çünkü öncüller üzerinden sonuç çıkarma yapılamasa da elde edilen sonucun yanlış veya hatalı olduğu çıkarımı kesin olarak yapılamaz. Diğer bir ifadeyle çıkarım olarak elde edilen öncül sonuç bakımından doğruluk değeri taşıyabilir ve fenomenal dünyanın aşkın bir gerçeklik bilgisini yansıtabilir. Ayer bu durumu şu ifadelerle dile getirir:

“...metafizikçi de kendi savlarının, son aşamada, duyuların tanıklığına dayandığını yadsıyabilir. Diyebilir ki, kendisinde duyu-deneyiyle bilinmeyen olguları bilmesine olanak veren bir zihinsel sezgi (*intuition*) yetisi vardır. Kendisinin deneysel öncüllere dayandığı, bu yüzden de deney-dışı bir dünyaya atılmasını mantıksal olarak haklı olmadığı gösterilse bile, bundan, bu deney-dışı dünya üzerine ortaya attığı savlamaların doğru olmadığı çıkmaz. Çünkü bir sonucun kendi saymaca öncüllerinden çıkarılmayışı olgusu, onun yanlış olduğunu göstermeye yetmez.”²

Ayer'in doğrulama ilkesini açıklama yolunda sürekli olarak metafizikçi anlayışı³ ve onların savlarını çürütme yolunda fikirler öne sürdüğü daha önce de belirtilmişti. Şimdiye kadar yapmış olduğu çıkarımlar ona göre yetersiz bulunmuş ki kendi fikirlerini ispatlayıcı adımlar atmaya devam etmiştir. Bu bağlamda yöntem farklılığına giden Ayer, “...onu kapsayan edimsel (*actual*) bildirimlerin doğasının eleştirilmesi gerekir.” şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. Bu yöntem değişikliği de Ayer'in asıl kanıtlama argümanı (*argument*) olacaktır. Bu yeni

² A.g.e. s.11-12.

³ Metafizik terimi ile ilgili detaylı bilgi için bkz. (Şulul, 2003: 57-69).

yöntemin özünde ise “*bütün olabilir duyu-deneyi sınırlarını aşan bir ‘gerçek’ten söz eden bildirimlerin gerçek bir anlamı bulunmasının olanaksız olması*” yatmaktadır⁴.

Bu yeni yöntem, ilerleyen bölümde bahsi geçecek olan Ayer’in anlam arayışı metodunu da şekillendirecektir. Öyle ki Ayer’in yönteminde ifade ettiği doğrulama ölçütünün kullanılması ile önermelerin hangilerinin anlamlı hangilerinin anlamsız olduğu ortaya çıkarılabilir. Anlamsız önermelerin de elenmesi ile gerçek sorunlar belirgin olarak görülebilecektir. Diğer bir ifadeyle anlamsız önermeler üzerinden metafiziksel bir önerme niteliği taşımayan öncüller ortadan kalkacaktır.

Ayer, metafizik önermelerin yapısının anlamlı olmasının mümkün olmadığını da ifade eder. Ancak burada sorun gibi gözüken durum metafiziğin olanaksızlığının bir olgu sorunu değil, mantık sorunu olmasıdır. Metafiziğin olanaksız olma durumu ise bu bağlamda dile getirilen ifadelerin, bir tümcenin anlamlı olmak için uyması gereken kuralları taşıyor olmasında yatmaktadır. Bu bağlamda metafizik önermeleri diğerlerinden ayıran, bu tip önermelerin doğrulanamaz olmalarıdır (Ayer, 1984: 12-14).

Sonuç olarak Ayer’in doğrulanabilirlik ölçütü, bir tümcenin olgusal bir durum üzerine gerçek bir anlatımda bulunup bulunmadığını irdelememize imkân sağlayan bir ölçüttür.

Buraya kadar metafizikçi anlayışın önermeleri üzerinden çıkarımlarda bulunan Ayer, her ne kadar mantıkçı bir çizgide görünse de deneysel önermelerin geçerliliğini de tartışmıştır. Ayer’e göre ‘varoluş’ Kant’ın da ifade ettiği gibi ‘yüklem’ değildir. Bunun sebebi bir şeye yüklem görevi verdiğimizde, onun var olduğunu örtük de olsa bildirmiş oluruz. Bununla birlikte eğer varoluş bir yüklem olsaydı, bütün olumlu varoluşsal önermeler totoloji olurdu; bütün olumsuz varoluşsal önermeler de iç-çelişkili olurdu. Ayer, bu gelgitli durumu “doğruluk” nedir sorusu üzerinden açıklamaya çalışır; ona göre “Doğruluk nedir?” diye sormak, “p (önermesi) doğrudur,” tümcesinin bir çevirisini veya çözümlemesini gerektirmektedir (Ayer, 1984: 64). Fakat böyle bir çözümleme ihtiyacına girmek gereksiz olacaktır.

Ayer, analitik ve olgusal önermeler arasında birtakım ayrımlar da yapmıştır. Bu ayrımlar ilgili önermelerin doğrulanmasında farklı yöntemlerin kullanılabileceği anlamına gelmektedir. Bu ayrımlardan ilki analitik yargılar zorunlu olarak doğrudurlar. Olgusal veya deneysel önermeler ise, olası varsayımlardan ibarettir (Ayer, 1984: 64).

Ayer, deneysel önermeler içerisinde yer alan ve kesinlik içeren önermeleri “gözüme” (*ostensive*)” şeklinde ifade eder (Ayer, 1984: 67).

Bu bölüm içerisinde şimdiye kadar; metafizikçi anlayışı yok sayan Ayer’in metafizik söylemlerle şekillenen önermelerin mantıksal açıdan yanlış olduğunu ifade ettiği fikirlerine yer verilmiştir. Ayer’e göre doğrulama ilkesi, ampirik bir anlam ifade etmediği sürece (duyu veri-

---

⁴ A.g.e. s.12.

sine dayanmama veya empirik içerikten yoksun olma) bir ifadenin mutlak olarak anlamsız olacağı görüşüne dayanır.

3. A. J. Ayer'e göre Anlamın Doğruluğu

Ayer, önermelerin anlamlı ve anlamsız olma durumlarını gözeterek ilk olarak önermelerin sınırlarının birbirinden ayrılması gerektiğini ifade eder (1998: 13). Bu ayrımı yapmaktaki asıl amaç ise bilginin sınırlarını kesin olarak ortaya koyabilmektir.

Basit bir mantıkla anlamlı önermeler bilgi veren veya içeren önermeler olarak gözükiyor-sa anlamsız olanlar da bilgi vermeyen, bilgi bakımından içleri boş önermelerdir. Burada kastedilen ise analitik bir önerme değildir. Çünkü analitik önermeler temelde bilgi veren, bilgiyi görmemize ve daha iyi kavramamıza yardımcı olan önermelerdir. Ona göre metafizikle ilişkili önermeler ise anlamsızdır (Ayer, 1984: 49). Ayer'in doğrulama yöntemi perspektifini hatırlarsak metafiziğin ilgi alanına giren, duyu-deneyini aşan bütün önermeler bu anlayışa göre anlamsız ya da daha yumuşak ifadeyle kendi sınırları dahilinde doğruluğu net olmayan önermeler olacaktır.

Ayer, her ne kadar doğrulanabilirlik ölçütü sayesinde metafiziksel veya olgusal içeriğe sahip olmayan önermelerin yanlışlanabilir ve anlamsız olduğunu ifade etse de evrensel nitelikteki bilimsel önermelerin doğrulanabilirliği noktasında Ayer'in kafasında soru işaretleri olduğu açıklamalarından anlaşılacaktır. Çünkü bu türden önermeler tümel niteliktedir. Ayer'in vermiş olduğu örnekten hareketle, "Bütün insanlar ölümlüdür" şeklindeki tümel bir önerme sonsuz sayıda gözleme açık olduğundan doğrulanamaz. Eğer doğrulanabilirlik ile, önermenin sonlu sayıdaki deney veya gözlemine bakılırsa bu kesin olarak doğrulanabilir. Burada anlaşılmak istenen kesin doğrulanabilirlik ile metafizik elenecekse bilimsel önermeler bu türden önermelerle aynı içeriğe sahip olurlar iddiasının güçlenmesidir (Ayer, 1984: 15).

Böyle bir çelişki içerisinde Ayer'e göre yapılması gereken ise, doğrulanabilirlik ölçütünün kıstaslarını yeniden oluşturup metafiziksel ve bilimsel bir önermeyi ayırma yoluna gitmektir.

Ayer, buradaki sorunu ortadan kaldırmak için şu çıkarımda bulunmuştur:

"Konumuzu daha da açıklaştırmak için, onu başka biçimde de düzenleyebiliriz. Gerçek ya da olabilir bir gözlemi kaydeden bir önermeye, deneye dayanan (experiential) bir önerme diyelim. O zaman diyebiliriz ki, bir gerçek olgusal önermenin belirtisi, onun, bir deneye dayanan önermeyle ya da sonlu sayıdaki deneye dayanan önermelerle eşdeğer olması değil, o önermeden, kimi öncüllerle birlikte, yalnız başına o öncüllerden çıkarılmayan bir takım deneye dayanan önermelerin çıkarılmasıdır."⁵

---

⁵ A.g.e. s.16.

Buradaki açıklama ile evrensel değere sahip bilimsel önermelerin doğrudan olmasa da çeşitli öncüller aracılığıyla deneye ya da gözleme dayalı önermelerin belirgin bir hale getirilmesiyle metafiziksel alandan ayrılabilmesi ifade edilir. Yukarıda verilmiş olan “Bütün insanlar ölümlüdür” önermesi, bakıldığında sonsuz sayıda insan sayısını ifade eder. Ancak “Sokrates bir insandır” öncülünde durum farklıdır. Bu öncül ile kendisinden sonuç çıkartılabilen deneye dayanan bir önerme çıkarılabilir. “Bütün insanlar ölümlüdür” o halde “Sokrates ölümlüdür” önermesinde olduğu gibi. Buradan çıkarılan öncül “Bütün insanlar ölümlüdür” önermesini doğrulamada yeterli olmasa da olgusal içerikli bir görünüme sahiptir ve bu önermeyi söyleyen kişi tarafından hangi koşul altında yanlışlanabileceği belirgindir. Yani kişi tümceyle ilgili değerlendirmelerinde hangi gözlemlerin kendisini o tümceyi kabul ettirmeye veya reddetmeye götüreceğini biliyorsa o tümce “olgusal bir anlam” taşır. Bu durum ilgili tümceden çıkarılabilecek bir değerlendirmenin kişinin gözlem kümesinden nasıl bir anlam çıkaracağını bilip bilmesi ile de ilgilidir (Ayer, 1984: 13).

Şimdiye kadar, önermeler üzerinde mantıkçı bir bakış açısının benimsenmesi gerektiği anlaşılabilir. Peki psikolojist bir yaklaşımla önermeler üzerinden anlamlı bilgi çıkarımları yapılamaz mı? Ayer, bu yaklaşıma karşılık vermektedir. Çünkü psikolojist bir tavırla anlamlı çıkarımlar yapılamaz. Örnek: tümcelerin (sentences) gerçek manada anlamlı olmalarını sağlayacak kuralların gösterilmesi. Ayer, tam bu noktada bir tümcenin olgusal bir durum üzerine gerçek bir önerme anlatıp anlatmadığını sorgular. Bu sorgulama ile amaçlanan, her duyu-deneyinin sınırları dışına çıkan metafiziksel önermelerin tamamının ortadan kaldırılmasını sağlamak, olgusal bir durum üzerine gerçek manada bir önerme anlatan tümceler belirlemektir. Bu da ‘doğrulanabilirlik ölçütü’ ile mümkündür. Bu ölçüt ile tümcelerin olgusal olup olmadığı anlaşılabilir, olgusal olan önermeler anlamlı görünecektir. Metafiziğin sunduğu önermeler ve duyu-deneyini aşan önermeler olgusal olmayıp anlamsız olarak değerlendirilecektir. Ayer, bu konudaki düşüncelerini şu şekilde güçlendirir:

“...belli bir kimse, eğer ve ancak, bir tümcenin anlatmak istediği önermeyi nasıl doğrulayabileceğini, yani belli koşullar altında hangi gözlemlerin, kendisini, önermeyi doğru olarak kabule ya da yanlış olarak reddetmeye götüreceğini biliyorsa, o tümce o kişi için olgusal bir anlam taşır.”⁶

Özetle; Ayer’e göre bir önermenin olgusal olarak anlamlı olması için en önemli ölçütlerden biri, önermenin kişi tarafından nasıl doğrulanabileceğinin ya da yanlışlanabileceğinin bilinmesidir. Burada doğrulanabilirlik koşulu her önerme için geçerli olacaksa bu önermelerin bir şekilde deneyim ile de doğrulanabilirliği sağlanmış olur. Ayer önermelerin doğrulanabilirliği noktasında deneysel ve olgusal doğrulama dışında “kılıfsal (pratik) doğrulanabilir olma” ve “ilkece doğrulanabilir olma” adında iki tür doğrulanabilirlik ölçütünden bahseder. Bunun dışında ‘doğrulanabilirlik’ teriminin “güçlü” ve “zayıf” anlamlı yönlerine de değinen Ayer, bir önermenin mutlak anlamda doğruluğu, deneysel olarak saptanabilmesine bağlıdır, der. Böyle

---

⁶ A.g.e. s.13.

bir durumda ilgili önermenin, terimin güçlü anlamında doğrulanabilir olduğundan bahsedilebilir. Ama deney onu olanaklı kılıyorsa, o önerme ancak terimin zayıf anlamında doğrulanabilir olduğunu gösterir (Ayer, 1984: 15).

Ayer'e göre önermeler üzerinde yukarıda adı geçen iki doğrulanabilirlik koşulu üzerinden anlamlı önermeler anlaşılabilir. Bunlardan ilki olan pratikte doğrulanabilir olma işlevi taşıyan önermeler basitçe gözlem veya deney yoluyla doğrulanabilir işlev taşırlar. Ayer, pratik olarak doğrulanabilirlik ile, "Dışarıda yağmur yağıyor" ve "Biraz sonra biri kapıdan içeri girecek" gibi yeterli bir gayret gösterildiğinde kolayca doğrulanabilen önermeler kastedilir. İlkece doğrulanabilirlik ile ise, mevcut şartlar altında doğruluk değeri gösterilemeyen ama olgusal anlatım değeri olan ifadeler için gerçek manada doğrulanabilirliğin anlaşılması ifade edilir. Örneğin; "Ay'ın görünmeyen yüzünde dağlar bulunur" ifadesi üzerinden ilkece doğrulanabilirlik Ayer tarafından şu şekilde açıklanır:

*"Benim Ay'a giderek Ay'ın öteki yüzünü görmemi sağlayacak bir roket henüz bulunmadığına göre konu üzerinde edimsel bir gözleme karar verme olanağım yok. Fakat, kuramsal bakımdan anlaşılabilir bir durum olarak, eğer o gözlemleri yapabilecek durumda olsaydım, hangi gözlemlerin gerekli olduğunu biliyorum. Bu yüzden önerme, kılışal olarak değilse bile ilke olarak, doğrulanabilir niteliktedir ve buna göre de anlamlıdır, derim. Öte yandan "Saltık, evrim ve ilerlemeye girer, fakat kendisinde bu yeti yoktur" gibi bir metafizik yalancı-önerme ilkede de doğrulanabilir değildir. Çünkü Saltığın evrim ve ilerlemeye girip girmediğine karar verilmesini sağlayacak bir gözlem kavranamaz."*⁷

Ayer'e göre "Ay'ın görünmeyen yüzünde dağlar bulunur" şeklindeki bir ifade, pratik olmasa da ilkece doğrulanabilirdir. Bu da belli olgusal şartlar oluştuğunda onları doğrulayacak gözlem bildirimlerinin belirlenmesi ile mümkündür. Bu açıdan deneysel gözleme açık olan bu ifade, anlamlı bir önermedir; bir bakımdan anlamsız da görünebilir ancak Ay'a gidilebilecek bir araç yardımıyla bu ifadenin doğruluğu gözlemlenebilir veya ispatlanabilir. Bu türden yargıların, şartlar sağlandığı takdirde doğrulanması önemlidir. İşte bu türden yargılar veya ifade biçimleri Ayer'e göre bir 'önerme'dir. Önerme olması da anlamlı kabul edilmesi için yeterlidir.

Bir tümcenin gerçekte anlamlı kabul edilebilmesinin koşulu olarak onun doğrulanabilir olması şartı taşımasını kabul eden Ayer, bir düzeltme ile "bir tümce eğer ve ancak, anlattığı önerme ya analitik ya da deneysel olarak doğrulanabilir durumdaysa onun gerçek anlamı vardır"ın ileri sürülebileceğini ancak bu belirlenime yine de "gerçek anlamı olmayan bir tümce bir önermeyi dile getirmez" denilmek suretiyle karşı çıkılabileceğini belirtir (Ayer, 1984: 130). Böyle bir eleştirinin yapılabilmesinin şartı olarak da önerme anlamında bir tümcenin tanımı gereği tümce kabul edilebilmesi için onun, önceden doğru veya yanlış değerini almış olması gerekir.

---

⁷ A.g.e. s.14.

Tüm bu söylenenlerin aksine bir tümce hiçbir şey ifade etmiyorsa deneysel olarak doğrulanamaz demek bir çelişki yaratacaktır. Ayer, tümcenin anlamının olmadığına karar verilmiş olsa bile “*tümcenin ne anlattığından söz etmek, yine de bir şey anlatılmış olmasını gerektirmiş gibi görünüyor*” olduğunu belirtir (Ayer, 1984: 131). Terimsel bir karmaşadan başka bir şey olmayan bu sorun, *doğrulanabilirlik ölçütünün doğrudan tümcelere uygulanabilir olmasıyla aşılabilir*.

Bir tümce yapısal olarak ele alındığında ise tümcenin anlamlı ya da anlamsız bir durum ifade etmesine bakılmaz. Çünkü tümcenin ifade ettiği bildirim gözlem verileri tarafından olası olarak gösterilebilir durumdaysa o tümce anlamlıdır ve aynı zamanda bir önermedir. Bu tarz tümceler anlamlı olduklarından yani deneysel gözlem verilerine dayandıklarından başka tümcelere veya diğer dillere anlamını taşımak kaydıyla çevrilebilir. Bu çeviri sırasında tümce yapısı hedef dilde başka sözcüklerle veya deyimlerle kurulsa bile tümce önermesel olarak belli bir anlam taşıyacağı için ilgili tümcenin anlamı hedef dilde farklılaşmaz (Ayer, 1984: 135).

Ayer için her tümcenin bir bildirimi vardır ve bu bildirimler de doğrulanabilir. Diğer bir ifadeyle önerme de bir bildirimdir ve bildirimler anlamlı olabilir. Bu önermenin sembolleşmesi matematik gibi bir alanın evrensel bir dil haline gelmesi için de önemlidir. Burada dikkat edilmesi gereken şey önermenin her zaman olgusal bir duruma karşılık gelmediğidir. Ayer’e göre, eğer her tümce olgusal bir duruma karşılık gelseydi tüm tümcelerin birbirine eşdeğer çevirilerinin yapılabilmesi mümkün gözükürdü ama pratikte bunun karşılığı yoktur. Yani tümceler olgusal alanla sınırlı olmayıp ancak anlamlılık ile sınırlıdır (Ayer, 1984: 133).

Ayer, her tümcenin bir bildirimde bulunduğunu ve onun da bir şey anlattığı ifade edildiğinde her zaman olgusal bir biliş iletilmiş olunmayacağını ifade eder (Ayer, 1984: 133). Buna göre bildirim önerme ile eşleyip, önerme üzerine yapılan eleştirilere şu şekilde cevap verir; Belirtici bir tümcenin önerme olduğunu anlatmaya çalışan Ayer, bu tanımlamanın geleneksel tanıma ters düştüğünün bilincindedir ve bildirim ile ilgili düşüncesini şu şekilde revize eder: “*Bir bildirim ancak ya analitikse ya da deneysel olarak doğrulanabilirse gerçekten anlamlı olarak kabul edilir*”. Ancak bu açıklama da bildirim anlaşılabilirliği noktasında tatmin edici bulunmamıştır (Ayer, 1984: 134). Ayer sonrasında, her belirtici bildirim anlamlı kabul ettiğine yönelik eleştiri yapılabilir olduğunu belirterek bu durumu şu şekilde açıklama yoluna gider: “*Bir bildirim, eğer ya kendisi gözlem bildirimiyse ya da bir ya da daha çok gözlem bildirimiyse birleştiğinde yalnızca öteki öncüllerden çıkarılamayacak en az bir gözlem-bildirimini gerektiriyorsa, o, dolaysız olarak doğrulanabilir*” (Ayer, 1984: 138).

Bahsi geçen bildirim doğrulanması iki şekilde mümkündür. Bu iki yol da ilgili bildirim yapısına göre değişkenlik gösterebilir. İlk olarak: eğer bir bildirim kendisi bir gözlem verisi diğer ifadeyle duyu-içeriği dili ile ifade edilen ise doğrulanmasına gerek yoktur. Çünkü onun kendisi, zaten doğrulanmış olandır. İkinci yol ise, kendisi gözlem bildirim olmayan ama olgusal içeriğe sahip olan ifadelerin anlamsallığını göstermek için onun çıkarıldığı öncüllere şartlı bir şekilde bakılması gerektiğidir. Yani ifadenin gözlem bildirimine indirgenmesidir (Avcı, 2019: 41).

4. Değerlendirme ve Sonuç

Mantıkçı pozitivistim denildiğinde akla gelen önemli isimlerden biri olan Alfred Jules Ayer, kendi döneminin felsefe anlayışını biçimlendirmeye çalışmış bu bağlamda ilk olarak metafiziğin felsefeden çıkarılmasını çeşitli argümanlarla ispat yoluna gitmiştir. Metafizik önermelerinin duyu-deneysel olarak doğrulanamadığını ve yanlışlanamadığını belirtmiştir. Ayer, mantıkçı pozitivistim perspektifinden hareketle, felsefi analizlerde bulunarak bilimsel ve bilimsel olmayan, anlamlı ve anlamsız olan arasındaki ayrımı yapmaya çalışmıştır. Bu abaları sonucunda, 'doğrulanabilirlik' ilkesini mantıksal bir kriter olarak öne srmştir. Zaman içinde Ayer'in görüşlerindeki değişimlerle birlikte, doğrulanabilirlik ölçütü de kısmen değişmiştir. Çünkü o, iddia ettiği konulardaki tartışmaların bazılarını sürdürememiş bazılarında ise getirdiği çözüm nerileri yetersiz kalmıştır. Doğrulanabilirlik, bu değişim ve gelişimlerin ışığında sadece Ayer'in kullandığı bir ölçütü de olmamıştır. En önemli karakteristiği metafiziğe karşıt bir tutum sergileyen Viyana çevresince de desteklenmiştir.

Ayer'in vurgulamış olduğu bir diğer konu ise doğrulanabilirlik ilkesinin anlamlı da olsa anlamsız da olsa tüm tümcelerde uygulanabilir yapıda olması gerektiği düşüncesidir.

Doğrulanabilirlik lt, anlaşılan en basit şekliyle bilgiye dayalı bir standart arama çabasıdır. Ayer, bu ölçütü ilkesel ve kılğısal (pratik) temelde şekillendirmiştir. Ancak hem Ayer'in konu ile ilgili yapmış olduğu revizeler hem elde edilen tespitler doğrultusunda bu ölçütün önermeler üzerinde tam manasıyla uygulanmasının mümkün olmayacağı sonucu çıkarılabilir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Makale tek yazarlıdır.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

ıkar Beyanı

Makale tek yazarlıdır. Herhangi bir çıkar atışması yoktur.

Kaynaklar

- Avcı, S. S. (2019). zmlemeci Felsefede Doğruluk lt Sorunu: Alfred Jules Ayer, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin, Mersin niversitesiSosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayer, A. J. (ev. Hacıkadiroğlu, V.), (1998). *Dil, Doğruluk ve Mantık*, İstanbul: Metis Yayınları.

- Ayer, A. J. (çev. Demir, E.), (2021). *Felsefede Devrim (Analitik Felsefenin Doğuşu)*, Ankara: Fol Yayınevi.
- Cassirer, E. (çev. Doğan, Ö.), (2007). *Kant'ın Yaşamı ve Öğretisi*, İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Gündoğan, A. O. (2000). Dil ve Dil-Anlam İlişkisi. *Atatürk Üniversitesi KKEF Dergisi*, 4, 47-58.
- Hume, D. (çev. Aruoba, O.), (2014). *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma*, Ankara: Biblos Yayınevi
- Naur, P. (2011). *Critique of A. J. Ayer: The Problem of Knowledge*, Denmark: Begoniavej 20, DK 2820 Gentofte.
- Ögçem, E. (2016). Olgucu Yaklaşımlar Perspektifinde Din Dili (Alfred Jules Ayer Örneği). *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (İMAD)*, 2(1), 1-31.
- Sacıhan, D. (2022). Dil, Düşünce ve Anlam Arasındaki İlişkinin 18. Yüzyıl Empirist Filozofları Açısından İncelenmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şulul, C. (2003). Metafiziğin Tarihsel Evrimi. *HRÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(11), 57-69.
- Wittgenstein, L. (Aruoba, O.), (2006). *Tractatus Logico-Philosophicus*, İstanbul: Metis Yayınları.

Extended Summary

Numerous philosophers have offered views within the aforementioned disciplinary fields on the nature of language, the extent of its dimensions, and how meaning should be explained. One of these philosophers is undoubtedly A. J. Ayer.

This study initially aims to reflect Ayer's perspective on the 'verification principle.' During his engagement with philosophy, Ayer's main concern was the issue of whether a proposition could be verified. A. J. Ayer, a representative of logical empiricism, focused on this problem.

The issue of the verification principle can be explained through an epistemological approach that discusses the real source, limits, and reliability of knowledge from a philosophical viewpoint. Philosophers have sought answers to the 'problem of knowing' and further to 'the criterion for knowing something' in the context of reality, perception, and truth.

From Ayer's perspective, the foundation of the verification principle is the understanding that all propositions with factual content are empirical hypotheses and that the function of an empirical hypothesis is to provide a rule for empirical expectations. According to him, the basis of thought is to ground empirical hypotheses on a reality or an empirical basis that makes them possible. It should be noted that a statement or proposition with no connection to any experiment does not constitute an empirical hypothesis and, therefore, lacks factual value, which should be understood as the main criterion of the verification principle.

Ayer criticizes the metaphysical understanding that claims to have knowledge about a reality beyond the phenomenal world. In this context, he sought to prove his ideas by including sensory experiences. According to him, individuals with a metaphysical understanding should also benefit from the reality of the senses and base their propositions on this foundation. Thus, in reaching knowledge of a reality beyond the phenomenal world, the metaphysician will first use their senses. Ayer questions whether it is possible to reach a super-experiential reality through a constructed perception of reality based on premises.

Over time, Ayer revised his ideas and felt the need to change his method, which he called the 'verification method.' By applying the verification criterion, it will be possible to determine which propositions are meaningful and which are meaningless, thereby eliminating meaningless propositions and making real problems more apparent.

In the first part of our study, we note that although Ayer appears to adhere to a logical line, he also debates the validity of empirical propositions. In the second part, his search for the truth of meaning and real knowledge is discussed. He expressed that to clearly delineate the boundaries of knowledge, it is necessary to distinguish between meaningful and meaningless propositions by considering their status.

Despite aiming to prove that propositions with no metaphysical or factual content are falsifiable and meaningless through the verification criterion, Ayer could not fully infer the verifiability of universal scientific propositions. Due to this inadequacy, he redefined the criteria of the verification principle to distinguish between metaphysical and scientific propositions. He explained the functionality of this distinction by asserting that scientific propositions with universal value, although not directly, can be made apparent through various premises based on experience or observation, separating them from the metaphysical realm.

In his ongoing search, Ayer also addressed whether meaningful knowledge can be derived from propositions through a psychologistic approach. However, he concluded that meaningful inferences cannot be made through a psychologistic stance. Regarding the verifiability of propositions, he discusses two types of verifiability criteria beyond experimental and factual verification: 'practical verifiability' and 'principle verifiability.' Additionally, he mentions the 'strong' and 'weak' senses of the term 'verifiability.' Propositions that meet the verifiability condition in either sense are considered meaningful. Propositions with practical verifiability are those that can be verified through observation or experiment.

Ayer states that for a sentence to be considered genuinely meaningful, it must meet the condition of being verifiable. However, asserting that a sentence that expresses nothing cannot be experimentally verified would create a contradiction. According to Ayer, when a sentence is structurally analyzed, whether it expresses a meaningful or meaningless situation is not considered; rather, the meaningfulness of the expressed content is considered. Ultimately, every sentence has a statement, and these statements can be verified. In other words, a proposition is also a statement, and statements can be meaningful. However, he also notes that not all sentences necessarily convey factual knowledge.

In the conclusion section of our study, it is emphasized that Alfred Jules Ayer's ideas, synonymous with logical positivism, have undergone changes over time. This is because he could not sustain some of the discussions he proposed, and some of his solutions were inadequate.

In conclusion, the verification criterion, in its simplest form, is an effort to seek a standard based on knowledge. However, based on both Ayer's revisions to his explanations and our inferences, we can assert that complete verifiability may not be entirely possible.